

READING BUCHAREST'S SUBURBS: THE IMAGE OF ETHNIC MINORITIES

Alexandru Farcaș, Assist Researcher, PhD, "G. Călinescu" Institute of Literary History and Theory, Bucharest

Abstract: This paper aims to showcase the presence of the ethnic minority image(s) in the fiction of Bucharest's suburbs, from the 19th century to our days. Starting from the core traits of Bucharest's "mythologem", as established by Mihai Zamfir (i.e., tolerance, convivium between different identities), we will look into the relationship between majority and minorities, perceived as instances of Otherness, bringing forward the specific representations of the various ethnic groups in the social imaginary. The paper also aims to analyze the ways in which the psycho-social developments of the ethnic minorities living in the capital's suburban areas are mirrored in the Romanian fiction over the centuries, from Bujoreanu and Filimon to Radu Aldulescu and Adrian Schiop.

Keywords: ethnic minorities, periphery, mythologem, collective imaginary, urban studies

Într-un articol substanțial, publicat mai demult în volumul *Discursul anilor '90*¹, Mihai Zamfir considera că principala trăsătură a spiritului bucureștean, acel *genius loci*, frapant pentru orice străin, este toleranța absolută, exemplară, favorizând integrarea unor indivizi provenind din categorii etnice și sfere culturale dintre cele mai diverse². Lucrul a fost posibil datorită unei calități intime a bucureșteanului: curiozitatea pentru celălalt, bazată mai mult pe relația individuală decât pe aceea de grup³, favorizând „scepticismul surâzător, toleranță veselă, multiculturalism mascat.”⁴ Istoria modelării spiritului bucureștean (pe care literatura a înregistrat-o și la care ea însăși a avut o contribuție mai importantă decât s-ar putea crede) este încununată, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea, de cristalizarea unui mitologem definit conceptual (dar și sonor) de sinteza dintre melodia orientală, muzica italiană de operă și romanța de mahala⁵. Această matrice spirituală și stilistică favorizează, ca mod de manifestare, „relația dintre persoane profund diferite, stabilirea unui *convivium* greu de întâlnit aiurea.”⁶ Mitologemul bucureștean și-a aflat expresia genială în *Craii de Curtea-Veche*, elemente ale mitologiei evocate mai sus regăsindu-se și în romanele *Sfârșit de veac în București*, *Cronică de familie*, *Galeria cu viță sălbatică* sau în diverse scrieri ale lui Ion Ghica, I.L. Caragiale ori Eugen Barbu.

Pornind de la premisa toleranței și a curiozității integratoare față de străin, precum și de la importanța rolului jucat de literatură în cristalizarea mitologemului bucureștean, voi urmări în continuare modul în care romanul reflectă situația minorităților etnice în contactul lor cu populația majoritară, în periferiile bucureștene. Am ales acest spațiu citadin particular din mai multe motive. Fiind, în genere, o lume mai puțin tolerantă decât aceea a elitelor sociale și intelectuale (dar, în mod evident, mai deschisă decât lumea rurală, dat fiind caracterul său hibrid între sat și oraș), societatea periurbană poate oferi o imagine echilibrată a

¹Mitologie bucureșteană, în Mihai Zamfir, *Discursul anilor '90*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1997.

² Mihai Zamfir, *op.cit.*, p.140-141.

³ *idem.*, p.141.

⁴*ibid.*, p.142.

⁵Mihai Zamfir, *idem.*

⁶*ibid.*, p.143.

procesului de integrare a alogenilor. Am vrut să aflu, implicit, în ce măsură toleranța și deschiderea față de celălalt, atribute pe care Mihai Zamfir le consideră specifice în ansamblu, se regăsesc într-un segment particular al umanității bucureștene. Și, nu în ultimul rând, am pornit de la convingerea că romanul realist, prin preocuparea sa pentru radiografierea întregului spectru al manifestărilor societății, poate oferi o imagine fidelă a stereotipurilor care alcătuiesc mentalul colectiv majoritar și a raporturilor acestora cu punctul de vedere auctorial.

În mahalalele presărate mai aproape sau mai departe de centrul orașului, ca și în periferiile nou înglobate în structura urbană, mai cu seamă după 1900, odată cu intensificarea procesului de industrializare, așadar între orășenii din straturi mai vechi sau mai noi, alogenul apare fixat în stereotipuri bine înrădăcinate. Prezență obișnuită în romane cunoscute, ca *Maidanul cu dragoste* sau *Groapa*, ori mai puțin știute, reprezentarea sa ia considerare atât imaginile-șablon consacrate fiecărei etnii de mitologia populară, cât și viziunea proprie, desigur mult mai nuanțată, a autorilor respectivi. Primul lucru pe care îl remarcăm este că portretul străinului este schițat, prin intermediul limbii ascutite a mahalagiilor, în contururimai degrabă întunecate, amendând diferențele de comportament, lipsa de caracter și presupuse vicii congenitale. Aici, în periferie – prin excelență un spațiu în care intimitatea este permanent agresată –, curiozitatea pentru celălalt cunoaște, pe lângă latura integratoare la care se referă Mihai Zamfir, și versiunea degradată a acesteia. Scopul său este de a testa voința și capacitatea de adaptare la obiceiurile grupului. Alogenii sunt, prin tradiție, suspectați că evită integrarea, în virtutea unei pretense superiorități. Având, în ochii locatarilor Casei cu nebuni, aura unui nobil moscovit fugit din țara sa în urma implicării în revoluția bolșevică, rusul Ivan este dojenit de țiganka Safta pentru inaderența la cutumele comportamentale ale mahalalei: „O curte de chiriași și dumneata, om în toată firea, în loc să stai la o parolă cu altcineva, te hârjonești cu puștii de pe maidane. Zău că nu se face asta, gospodine! La urma urmei, ce, noi avem ciumă sau suntem așa de proști că nu merităm o cinste ca asta? Să știi că dânsu-al meu e supărat! A zis: «poftim, fă, că și rusu face pe scorțosu, ca și unguru de Bela»...”⁷ Refuzul de a se destăinui lasă un gol inacceptabil în biografia straniului chiriaș, gol pe care imaginația Saftei îl va umple cu istorii defăimătoare, înfățișate cu voluptate instanței feminine a mahalalei: „soborul țătelor”. Se produce o dublă excludere: a străinului și a celui care se dovedește inaderent la normele comunității (mahalalei), efect al unui etnocentrism înțeles în sensul larg.

Este aici locul să trecem în revistă câteva dintre atributele negative atașate fiecărei etnii de mentalul colectiv, arătând și modul în care reprezentarea românească a minoritarilor a evoluat în timp. Comunitatea romă, care alcătuiește, cu puține excepții, cea mai săracă dintre grupurile etnice ale periferiei, ilustrează, din punct de vedere sociologic, un exemplu de segregare socială și spațială. Membrii săi trăiesc în locuințe improvizate, așa-numitele *shanty-towns* (*bidonvilles* sau *favelas*)⁸. Literatura, mai cu seamă sub influența reportajului (începând cu anii '20-'30, prin F. Brunea-Fox, Geo Bogza, Carol Ardeleanu etc.), va explora cu aviditate acest teritoriu insolit. În *Groapa*, bidinăresele și hoții se adăpostesc, pe timpul verii, în groapa de gunoi. Tot acolo își are sălașul și coșarul Satana, din *Mahalaua lunaticilor*. În anii noștri, un exclus social cum este fostul pușcăriaș Alberto din romanul lui Adrian Schiop, locuiește pe unde apucă, inclusiv în Gara de Nord. Populația majoritară îi disprețuiește și îi ocolește pe romi, căcricrimele, hoțiile și tâlhăriile sunt puse, cel mai adesea, pe seama lor. Un plan al *Gropii* prezintă cronica faptelor atroce ale membrilor cetei lui Bozoncea. Este primul roman

⁷ George Mihail-Zamfirescu, *Maidanul cu dragoste*, Litera internațional, București, 2009, p.79-80.

⁸ Pásztor Gyöngyi și Péter László, *Segregare socială și spațială*, în *Enciclopedia dezvoltării sociale* (coordonatori Cătălin Zamfir și Simona Stănculescu), Ed. Polirom, Iași, 2007, p. 534.

dedicat periferiei în care stridențele literaturizante, comune lui Carol Ardeleanu sau G.M.-Zamfirescu, dispar în favoarea observației, ceea ce nu exclude, alături de lirismul bine dozat, valențele parabolice al narațiunii. Există un paralelism discret, neîngroșat de autor, între lupta pentru putere dintre Bozoncea și Paraschiv și situația țării în perioada interbelică, lucru subliniat pentru prima dată de Ovid.S. Crohmălniceanu. După părerea criticului, Bozoncea reprezintă tipul tradițional, patriarhal (nu degeaba i se spune „starostele”) de șef, care se îngrijește de soarta hoților din subordine și jefuiește cu parcimonie. Respectă zilele de sărbătoare și nu îngăduie oamenilor săi să se atingă de banii cerșetorilor. În timp ce vând la târg caii furați, îi interzice lui Mână-mică să „opereze” prin buzunarele oamenilor, într-o zi în care trebuiau să fie simpli negustori. E sentimental și aceasta este slăbiciunea care-l va pierde în cele din urmă. Spre deosebire de el, Paraschiv este crud, neiertător, tâlhărind și ucigând fără măsură. El este omul vremurilor noi, întruchiparea tendințelor tot mai pronunțate de a rezolva problemele țării pe calea violenței.⁹ Optzeci de ani mai târziu, în *Soldații: poveste din Ferentari*, Adrian Schiop observă, cu un ochi de romanicer și cu unul de sociolog, cum metamorfozele prin care trece întreaga societate bucureșteană, inclusiv etnia romă, nu schimbă naravurile acesteia, nici percepția celorlalți în legătură cu ea. În Ferentarii actuali, răufăcătorii, temuți de întreaga populație, numiți acum interlopi, nu mai atacă negustorii la drumul mare. Ei sunt cămătari, proxeneți, samsari de mașini, într-un cuvânt, „oameni de afaceri”. Trăiesc tot pe teritoriul de baștină, însă nu se mai ascund în gropile de gunoi, lăudându-se cu vile somptuoase, mari cât vapoarele, de un *kitsch* stupefiant. Tâlhăriile și jafurile lasă din ce în ce mai des loc escrocheriilor. Bunăstarea este sinonimă azi cu „șmecheria”: „șmecher e ăla cu bani în buzunar.”¹⁰

Prin contrast cu romii, care sunt tratați cu condescendență și, în mare parte, excluși de comunitate, grecii sunt antipatizați din motive cu totul diferite. Abilitățile financiare nu sunt privite cu ochi buni de lumpenii mahalalelor, confrunțați permanent cu spectrul foamei, al lipsurilor și al accidentelor de muncă. Bucurându-se, mulțumită abilităților comerciale, de situații materiale superioare celor ale românilor, grecilor li se impută necinstea, zgârcenia și lăcomia. La baza prejudecăților stă asocierea membrilor acestei etnii cu stăpânirea fanariotă din Principate și, ulterior, cu preocuparea lor predilectă din mediul rural: arendășia. Nici în perioada interbelică imaginea elenilor nu și-a modificat fundamental datele în conștiința populară. Ceea ce s-a schimbat a fost însă atitudinea majoritarilor, care devine ceva mai agresivă. Iani-Kiriac o împrumută cu bani pe Victorița, însă aceasta îl tot amână cu returnarea datoriei (*Fundătura Cimitirului no. 13*). Grecul se enervează și insistă, spiritele se încing. În apărarea datornicului intervine studentul legionar Anibal Popescu-Delar, care-l altoiește zdravăn în cap pe păgubit cu toiagul de care, întru sublinierea aderenței la doctrina naționalist-ruralistă, nu se desparte nici măcar în timpul plimbărilor prin centrul capitalei. Argumentele celor de pe margine, inimaginabile astăzi, sunt ilustrative nu doar pentru etnocentrismul mahalalei, ci, din nou, pentru că traduc o stare de tensiune care plutește deja, în 1932, în aerul țării: „Madam Tinca răsări și dumneaei ca din pământ: – Lasă-l maică... Faci moarte de om și nu se cuvine... Tot ființă omenească e și el... Ce, dacă-i grec!...”¹¹ Atacatorul se arată însă neînduplecat: „Te învăț eu minte să mai speculezi oamenii! La Atena, nu aici în țara mea!”¹². Printre numeroșii străini din romanul lui G.M.-Zamfirescu se evidențiază frumoasa Maro și

⁹ Ovid.S. Crohmălniceanu, *Proza noastră în ultimii douăzeci de ani*, „Viața românească, anul XVII, nr.8, august 1964, în *Eugen Barbu interpretat de...*, Ed. Eminescu, București, 1974, p.148.

¹⁰ Adrian Schiop, *Soldații: poveste din Ferentari*, Ed. Polirom, București, 2013., p.26.

¹¹ Tudor Teodorescu-Braniște, *Fundătura Cimitirului no. 13*, Ed. „Adevărul”, București, 1932, p.137.

¹² *idem*.

plăcintarul Tino. Ei alcătuiesc un cuplu straniu și pervers, care se dedă unor ceremonialuri orgiastice, împreună cu unul dintre „ilfoveni”, bulgarul Nedu. Vecinii sunt alertați de urletele lui Maro, molestată de mult mai vârstnicul ei soț. Rusul Ivan, îndrăgostit de Maro, îl bate crunt pe Tino, spre satisfacția vecinilor, fiindcă grecul nu e deloc iubit nici în acest caz.

Și în *Maidanul cu dragoste*, și în *Periferie* de Constantin Barcaroiu, străinii se află adesea în centrul celor mai neobișnuite întâmplări. Chiar dacă, la suprafață, eipar pe deplin integrați vieții comunității, episoadele de criză declanșează în ceilalți locatari mocnite sentimente xenofobe. De acest tratament au parte și simigiii din *Groapa*. Șuții din ceata lui Bozoncea le iau „vamă” covrigi, semințe și plăcinte. Mai individualizat este Iani, afacerist abil și gârcit. Când pungășii sunt arestați, „cațaonul” se bucură, trezind mânia celor aflați în piață. Așa cum bine observă Georgiana Sârbu, abilitatea grecilor de a câștiga bani trezește invidia majoritarilor¹³, care au tendința să considere că orice avere pe care o realizează un străin are drept consecință implicită sărăcirea lor. De practicinecurate se fac vinovați și alți alogeni care, tradițional, desfășoară activități comerciale. În *Groapa* apare un evreu, domnul Goldberg, negustor de haine la Taica Lazăr, care nu doar vinde, dar și cumpără de la hoți lucruri de furat. În ciuda afacerilor destul de dubioase (deși fructuoase) pe care le fac împreună, între țigani și evrei domnește suspiciunea. Primii cred că vor primi bani mai puțini decât s-ar cuveni pe lucrurile aduse. La rândul său, domnul Goldberg e cu ochii pe pungăși, să nu-i fure ceva din prăvălie: „Ovreiul s-a uitat la ei pe rând. Sandu-Mână-mică se lipise lângă vitrină și-ar fi pus mâna. I-a făcut cu ochiul nevastei, să stea cu privirile pe el.”¹⁴ Și la unii, și la ceilalți, suspiciunile par a ține mai mult de un inconștient colectiv – sunt considerate vicii ale rasei.

Alogenii colecționează apoi un tezaur impresionant de atribute ale imoralității. La Safta, una dintre protagonistele *Maidanului cu dragoste*, se adună, cum spuneam, „soborul țățalor”. La o ceașcă de cafea, femeile abordează, într-un limbaj neaoș, subiecte intime, despre care se sfiesc să vorbească altminteri. Casa ei este însă și un templu al desfrâului, cu ceremonii rituale oficiate de amfitrioană. Percepută inconștient drept o marginală, însă asociată și puterilor oculte atribuite rasei, țiganca trezește și întreține în locatari libertatea și dezinvoltura atrofiată altminteri de respectarea unor cutume morale care și-au pierdut de mult din valoarea absolută, rezumându-se la aparențe. Un aspect extrem de speculat de către scriitorii care se ocupă de această umanitate decăzută și dezrădăcinată, situată la frontiera dintre două paradigme existențiale (cea rurală și cea urbană), a fost falia care se creează între fond și formă. Susținută de un mod de raportare la celălalt în permanență provocator și demistificator, distanța dintre pretenția de integritate (afișată cu ostentație) și viața personală imorală naște frecvente conflicte. Safta – una dintre cele mai izbutite portretizări ale țigăncii în romanul nostru –, factor inflamator al conștiințelor feminine din vecinătate, se dovedește simultan și un agent al decăderii bărbaților din viața sa. Șirul lung al faptelor ei imorale este sancționat în final de comunitate. Înfruntarea cu gloata dezlănțuită, căreia, până la urmă, îi cade victimă această preteasă a amorului liber, nu putea lua decât forma unui sacrificiu ritualic. Există, în comunități ca aceea din romanul lui G.M.-Zamfirescu, măcinate de sărăcie, lipsă de intimitate, presiuni și frustrări, o irezistibilă tendința de a-l culpabiliza pe străin pentru toate relele cotidiene. Ea stă la baza persecuțiilor îndreptate împotriva minorităților detot

¹³Georgiana Sârbu, *Istoriile periferiei. Mahalaua în romanul românesc de la G.M. Zamfirescu la Radu Aldulescu*, Ed. Cartea Românească, București, 2009, p.90.

¹⁴Eugen Barbu, *op.cit.*, p.238

felul- vrăjitoare, alienați, disidenți sau homosexuali – și constituie o practică străveche: sacrificarea țapului ispășitor.¹⁵

O altă „femeie fatală”, aparținând aceleiași hulite etnii, este Didina, trofeul multrâvnit al hoților din groapa Cuțaridei. Ea este o Safta de dinainte de căsătoria cu Gore, mai tânără, în plenitudinea frumuseții. În sufletul lui Paraschiv, dorința de a deveni starostele bandei încolțește în momentul când o vede pe Didina, care reprezintă „premiul” câștigătorului, însemnul puterii. „Muierea se duce cu ăl de are mai multă putere, ține minte de la mine”¹⁶, filosofează pe șoptite bătrânul Gheorghe.

Nici unguroaicele nu se bucură, în capitala României Mari, de un prea bun renume. Discuția potcovarului Kovaci cu prietenul său, Mitru, perpetuează o prejudecată larg răspândită: „Sânge rău, ce crezi! Așa sunt toate unguroaicele... nu le ajunge un bărbat.”¹⁷

Majoritatea romancierilor periferiei din prima jumătate a secolului trecut – Vasile Demetrius, Carol Ardeleanu, Constantin Barcaroiu, G.M. Zamfirescu, Tudor Teodorescu-Braniște etc. – îmbrățișau valorile democratice sau chiar pe acelea socialiste. Punctul de vedere al personajelor din fundal, „vocea mahalalei”, sau chiar al celor construite ca un contrapunct moral ori ideologic trebuie cu grijă delimitat de viziunea auctorială. Prin intermediul naratorului sau al personajelor principale se afirmă idealuri umanitariste, democratice, printre care înțelegerea și acceptarea celor de origini, religii și obiceiuri diferite ocupă un loc important. Xenofobia este, de regulă, respinsă și sancționată nu doar de instanța narativă, ci și de celelalte personaje. Când Lică, rivalul infernal al lui Mitru din *Periferie* de Constantin Barcaroiu, bruschează și batjocorește un lăutar bătrân, sărac și nefericit, gestul său trezește oprobriul general al celor aflați în cârciumă. Lăutarii reprezintă o categorie unanim simpatizată, ei fiind adevărații trubaduri ai cântecului de pahar, stâlpi ai petrecerii în periferia bucureșteană. Un capitol de neuitat al romanului lui Eugen Barbu este cel al dramei prin care trec patru lăutari, surprinși de o haită de lupi în plin visol, pe câmp, în apropierea Bucureștiului, în timp ce se întorceau de la o nuntă. Dacă rătăcirea în mijlocul urgiei dezlănțuite amintește de *Viscolul* lui Gib Mihăescu, tratarea naturalistă a acțiunii spaimei și a înghețului progresiv asupra sănătății mintale a protagoniștilor ne trimite mai degrabă la *O făclie de Paște*. În fața morții, asediații se apără cu singura lor armă, muzica, alcătuiind un straniu taraf în mijlocul stihiei. La început, lupii sunt descumpăniți, apoi însă, încet, încet, fatalitatea se produce. A doua zi, este descoperit în viață, însă cu mințile răvășite, doar Anghel, cântând în neștire, cu mâinile înghețate, la contrabas. În *Mahalaua lunaticilor*, locuitorii cartierului Tei din anii războiului se arată milostivi cu exclușii societății. Coșarul Satana, care își duce zilele în groapa de gunoi, într-o locuință improvizată, este poftit în casă și ospătat în schimbul muncii sale. La rândul său, țiganul, ca și ceilalți oropsiți (cerșetori, nebuni etc.) manifestă un fel de mândrie a libertății, o atitudine de frondă permanentă înaintea constrângerilor și etichetelor, precum și ocertă noblețe conferită deconștientizarea unui destin potrivit. Un „ceas rău” îi însoțește pe acești nefericiți în toate acțiunile, sabotându-le tentativele de integrare în rândurile societății mahalalei.

În anii comunismului se încearcă, la scară națională, uniformizarea populației sub titulatura „omului nou” și are loc „românizarea” țiganilor, prin amestecul lor, în cartierele nou create, cu românii, și adoptarea normelor de conduită ale majoritarilor. Rezultatul nu este însă cel scontat, deoarece există și o mișcare în sens invers: pe măsură ce romii se „românizează”, românii, la rândul lor, se „țiganizează”, aparând astfel, în periferii, un hibrid socio-lingvistic

¹⁵ Roland Jaccard, *Nebunia*, Editura de Vest, Timișoara, 1994, p.19-20.

¹⁶ Eugen Barbu, *Groapa*, Ed. Eminescu, București, 1970, p.124.

¹⁷ Constantin Barcaroiu, *op.cit.*, p.62

care va cunoaște o degradare încă și mai accentuată după ce controlul autorităților va dispărea definitiv. La Radu Aldulescu, în *Sonata pentru acordeon*, în Ferentarii anilor 1980-1984, conviețuirea etniilor nu mai pare tulburată de prejudecăți. Gigi Bombonaru, boxer cu oarecare performanțe la nivel național, nu se mai deosebește atât de net ca țigani lui Barbu de vecinii săi români. Prietenia băieților cizmarului Gică – Marian și Gelu – cu el, ca și cu alți presupuși romi din cartier (numeroșii și turbulenții frați Biolani, aflați mai mereu în închisoare), reflectă o nivelare a straturilor etnice și sociale. Bun cunoscător al mediului descris, Radu Aldulescu surprinde cu finețe această conciliere inter-etnică, în fața inamicului comun – puterea comunistă.

Reprezentarea minorităților specifice periferiei bucureștene, mai cu seamă în perioada interbelică, este tributară și influențelor literare pe care le-au preluat romancierii noștri. *Maidanul cu dragoste*, un *best-seller* al toposului periferic, cuprinde poate cel mai bogat mozaic etnic dintre toate romanele românești. Întâlnim aici greci, romi, un rus, un bulgar, un sârb, un ungar, alcătuind însă, în mare parte, un muzeu de fantezie literare. Tributare unor modele mai mult sau mai puțin ilustre sunt biografiile senzaționale (construite prin intermediul rememorării unor istorii încâlcite, amintind de romanele lui E. Sue sau Paul Féval), reacțiile tipice și atitudinea exaltată în fața provocărilor cotidiene. Convenția realistă este pe spații largi abandonată, în favoarea seducției exercitate de reluarea unor tablouri și scenarii consacrate. Astfel, istoriile Salomei și ale surorii sale Maro deschid porțile unui Levant fabulos, pictural, cu porturi, neguțători și măslini, reminiscențe din Nerval și Ion Ghica. Rusul Ivan, dostoievskian, propovăduiește iertarea și suferința. „Se degaja, din toată făptura lui uriașă, o bunătate apostolică și o cuminenie de față palidă și blondă. Te simțeau obligat să ai încredere în el și să ți-l faci duhovnic. Îl respectai pentru că-l iubeai – o dragoste din dragostea lui deplină, atotcuprinzătoare.”¹⁸ Un apologet al sufletului slav este și Carol Ardeleanu, reporter și romancier dedicat lumii „umiliților și obidiților”. Critica interbelică i-a reproșat adesea predilecția către personaje care, deși se dovedesc capabile de dragoste și suferință nemărginite, sunt insuficient motivate artistic și lipsite de misticismul și fondul abisal al sufletului pravoslavnic din marile romane ale lui Dostoievski. Un exemplu de transplant neizbutit în mediul decăzut al lupanarelor bucureștene este rusoaica Natașa, tot o aristocrată desigur. Ajunsă locatară a *Casei cu fete* în urma unor aventuri neverosimile, eroina colecționează toate clișeele etniei: este bețivă, cântăreață neîntrecută, nebună și misterioasă. Simpla ei prezență declanșează în imaginația prietenei sale, Jana, un șuvoi clișeistic: „Am cumpărat un samovar și mai cu seamă acum, când a venit iarna, fiecare ceas petrecut în tovărășia ei în fața paharului cu ceai, mi-aduce aminte de o pagină din literatura rusă.”¹⁹

Din această scurtă trecere în revistă a raporturilor dintre etniile care trăiesc în marginile capitalei și populația majoritară, așa cum ne sunt ele zugrăvite în romanele de gen, se desprind câteva observații. Curiozitatea pentru cei veniți de aiurea și stabiliți sau doar în trecere prin capitală reprezintă o calitate incontestabilă a spiritului care animă acest oraș. Convivialitatea invocată de Mihai Zamfir în definirea mitologemului bucureștean este, desigur, comună și locuitorilor periferiei. Termenul latinesc *convivium*, desemnând ideea de ospăț, de banchet, este cum nu se poate mai inspirat; la modul cel mai propriu, cunoașterea alogenului, a istoriei sale, se petrece la un pahar, în tihna ceasurilor de seară. Aici i se destăinuie rusul Ivan lui Puișor, tatăl adolescentului Iacov din *Maidanul cu dragoste*, așa cum românul maghiarizat Kovaci (*Periferie*) îi destăinuie drama vieții sale prietenului Mitru. Și în Ferentarii anilor 2010, mahalagiii, țin să se prezinte, în ciuda sărăciei, ca niște gazde

¹⁸George Mihail-Zamfirescu, *op.cit.*, p.80.

¹⁹Carol Ardeleanu, *Casa cu fete*, Editura Cugetarea, București, 1931, p.179.

ospitaliere, „omenindu-l” cu băutură pe prietenul lui Adrian, venit de la Budapesta (*Soldații: poveste din Ferentari*). Această convivialitate se stabilește la toate nivelele sociale și culturale, nefiind așadar apanajul unei anumite clase sociale. Totuși, în cazul periferiei, observăm că asimilarea, înlocuirea prejudecății cu examenul direct (vizual, comportamental și verbal) strict individual, epurat de un *background* fondat pe mitologia populară, nu se verifică în totalitate și nu este nici măcar o trăsătură generală. Literatura lumii suburbanenu se regăsește, așadar, integral în cuprinsul acestei teorii. Cauza rezidă, fără îndoială, atât în diferența valorică dintre exemplele selectate de Mihai Zamfir (capodopere ale literaturii noastre) și romanele periferiei (cu câteva excepții, scrieri de a doua mână), cât și în categoriile umane predilecte pe care cele două toposuri le recrează. Romanul mahalalei acreditează două tipuri de abordare a străinului. Unul, la care ne-am referit la început, relativ intolerant, în care coabitarea nu înseamnă, în mod automat, acceptarea, și în care este sancționată abaterea de la codul comportamental al majorității. Cei care se sustrag sunt respinși sau izolați, căzând cel mai adesea victimă ironiilor comunității. Acest model de conviețuire – bazat pe stereotipuri populare, rod al unei viziuni etnocentriste – este răspândit printre locuitorii suburbiilor, prea puțin dispuși să cultive „diferențele”. Portretizarea acestei categorii contribuie, în interiorul convenției realiste, la redarea culorii locale. Mahalaua bucureșteană, privită ca un topos sufocant și nivelator, pretinde adaptare la propriul cod încă necristalizat, melanj de cutume rurale și urbane.

Dimpotrivă, deschise față de alogeni, protectoare și chiar atrase de modul diferit de a privi lumea se arată personajele acordate punctului de vedere narativ, atunci când nu sunt ele însele naratori. Nu întâmplător, majoritatea sunt indivizi excepționali care, la rândul lor, se autoexclud parțial din comunitate, prin inaderență structurală la modelele acesteia, prin educație, sensibilitate sau cultură superioare. Ei aparțin acelei categorii pentru care teoria mitologemului bucureștean, fundamentat pe deschidere și convivialitate, se susține integral. Chiar dacă nu au farmecul, eleganța și profunzimea unor Pașadia sau Pantazi, consulul Sălceanu sau cizmarul Alexandru Gangu (*Diplomatul, tăbăcarul și actrița*), Iacov, Fana, Puișor, Fane (*Maidanul cu dragoste*), Mitru (*Periferie*), Filip (*Mahalaua lunaticilor*), Adrian (*Soldații: poveste din Ferentari*)²⁰ sunt inși excepționali, superiori mediului, care se fac deseori mesagerii principiilor umanitariste, religioase sau sociale ale autorilor. Ei sunt provocatori, martori și comentatori ai istoriilor pe care cei veniți de aiurea simt nevoia să le împărtășească. Neajunsul romanelor periferiei (în special al celor interbelice) provine din apelul excesiv la modele literare consacrate (în special rusești, pe lângă acelea mai vechi, aparținând realismului și naturalismului francez) și la idei generale inabil camuflete în țesătura epică. Aceste scăderi artistice fac ca perspectiva deschisă, integratoare față de minoritar, de adevărată convivialitate bucureșteană, să pară uneori un simplu reflex al unor stereotipuri culturale.

Spațiu de fascinantă ciocnire a unor modele etnice și culturale dintre cele mai diverse, periferia bucureșteană trăiește, în romanul românesc, o existență scindată între documentul realist și ideologia creatorilor săi.

BIBLIOGRAPHY:

***, *Eugen Barbu interpretat de:*, București, Ed. Eminescu, 1974
Aldulescu, Radu, *Sonata pentru acordeon*, București, Ed. Albatros, 1993

²⁰ Această dedublare a personajului-narator, ducând, alternativ, la apropierea afectivă și îndepărtarea reflexivă, teoretizantă, este evidentă la Adrian Schiop.

- Alexandru Dumitru, Filip ucenicul, București, Ed. Cartea Românească, 1983
- Ardeleanu, C., *Diplomatul, tăbăcarul și actrița*, București, Editura Casa școalelor, 1926-
- Ardeleanu, C., *Casa cu fete*, București, Editura Cugetarea, 1931
- Barcaroiu, Constantin, *Periferie*, București, Ig. Hertz, 1935
- Barbu, Eugen, *Groapa*, București, E.S.P.L.A., 1957
- Jaccard, Roland, *Nebunia*, Timișoara, Editura de Vest, 1994
- Sârbu, Georgiana, *Istoriile periferiei*. Mahalaua în romanul românesc de la G.M. Zamfirescu la Radu Aldulescu, București, Ed. Cartea românească, 2009
- Schiop, Adrian, *Soldații: poveste din Ferentari*, București, Ed. Polirom, 2013
- Teodorescu-Braniște, Tudor, *Fundătura Cimitirului No.13*, București, Ed. „Adevărul”, 1932
- Zamfir, Cătălin; Stănescu, Simona (coord.), *Enciclopedia dezvoltării sociale*, Iași, Ed. Polirom, 2007
- Zamfir, Mihai, *Discursul anilor '90*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1997
- Zamfirescu, GeorgeMihail, *Maidanul cu dragoste*, București, Ed. Naționala Ciornei, vol.1-2, 1933